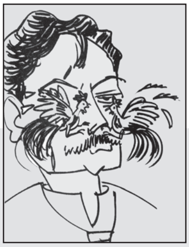

పందెపు తోట

అట్టాడ అప్పల్నాయుడు

జాతరలో తప్పిపోయిన దీనబాలుడిలా... నాగావలి నది, ఇసుకమేట ఆవల, అవతలి ఒడ్డువేపు సన్నగా ప్రవహిస్తోంది.

"మా ఊరికి కన్నతల్లి నాగావలి నది..." మా మిత్రుడీమధ్య తరచూ, నీ అపురూప జ్ఞాపకాలు చెప్పు మిత్రమా అనడిగేవాడు.

జ్ఞాపకాలు మిగుల్చుకోని జీవితం- జీవితమే కాదని, పెద్దాయనెవరో అన్నారట. అసలిపుడు, జీవితం మిగుల్తోందా ఎవరికైనా...? ఏభయ్యేనిమిదేళ్ల జీవితంలో- నాకేమీ మిగల్లేదన్పిస్తోంది. పోగొట్టుకున్నవేవో... జ్ఞాపకాలుగా మిగిలినట్లుంది.

మా ఊరొచ్చేందుకు నిన్న రైల్లో ప్రయాణిస్తూ మళ్లీ మిత్రుడు జ్ఞాపకాలు చెప్పమన్నపుడు- యీ నది గురించీ, మొదటి అపురూప జ్ఞాపకం చెప్పేను. తీరా, నది యిలా...!

"వేసవి రోజులు గదా- వడి తగ్గింది. చాలా నదులింతే, వర్షాకాలం పొంగుతాయి, తర్వాత కుంగుతాయి..." ఓదార్పుగా పలికేడు మిత్రుడు.

ఇద్దరం వెనుదిరిగి, నది ఒడ్డెక్కి, ఊరువేపు నడిచేం.

"...ఇప్పటికీ, మనకింకా నదీజలాల వినియోగం తెలీదు..." ఒడ్డెక్కాక కనబడే పొలాలవేపు చూస్తూ మిత్రుడు.

మూరడు యెత్తు పెరిగిన నువ్వు చేలూ, జనప మొక్కలూ, ఇచ్చుకున్న పొద్దు తిరుగుడూ, పత్తి మొక్కలూ శరణార్థ శిబిరాల్లో కాందిశీకుల్లా కన్పించేయి.

పొలాల గొర్జిలోంచి, ఊరివేపు నడుస్తుంటే, మళ్లీ మిత్రునితో నిన్న రైల్లో జరిగిన సంభాషణ గుర్తొచ్చింది... యింకా అపురూప జ్ఞాపకాలు... చెప్పు... అనంటే;

"...పందెపుతోట..." నది తర్వాతి జ్ఞాపక విశేషాన్ని చెప్పేను.

నది ఒడ్డుకి కూతవేటు దూరంలో, రకరకాల మామిడిచెట్లు, పనసచెట్లు, పొచి, వేప, మద్ది, టేకు లాంటి కల్పవృక్షాలూ నిండిన తోట. నది తర్వాత, మా ఊరికి ఆటాపాటా వినోదాల వేదిక! తల్లి ఒడిలో ఆడని పిల్లలుండొచ్చునేమోగానీ, నది, తోటల ఒడిలో ఆడని పిల్లలు లేరు. మా ఊరిలో, చిరతా, బిళ్ల, కేకరాట, బచ్చాట, కబడీ సకల ఆటలూ...! పండగ రోజుల్లో ఆ తోటలో చెట్లకొమ్మలకు ఉయ్యాలలు కట్టి, మా ఊరి ఆడపిల్లలు- ఆకాశపుటంచులను తాకుతారు. ఆ తోటలోనే, మా నాయుడోళ్ల వీధి జట్టుకి నాయకత్వం వహించి, కబడ్డీ ఆటలో... మా ఊరి అన్ని వీధులవార్నీ ఓడించేను. మాదిగవీధి జట్టుతో ఆడలేదు. ఆడితే, ఓడిపోయిందుమని, మా నాయుడోళ్ల జనార్ధన, గుసగుసగా అనేవాడు.

ఆ తోటలోనే- సైకిల్ తొక్కటం నేర్చుకున్నాను. అపుడపుడు మా మేనత్త భర్త యేదో పనిమీద మా ఊరొచ్చేవాడు, సైకిల్ మీద. అతను మధ్యాహ్నం భోజనం చేసి పడుకునే సమయాన అతని సైకిల్ తీసుకొని నాకంటే రెండేళ్లు పెద్దవాడైన మా రామినాయుడు దద్దను తోడు తీసుకొని తోటలో ప్రాక్టీస్! ఒకసారి, సీటు మీద కూచొని తొక్కడం వొచ్చేసిందన్న ధీమాతో, మా రామినాయుడు దద్ద గూడా- అంతే, అంతే వొచ్చేసింది, బయపడకు, కేరేజీ పట్టి కాస్తాన్లే అంటూ సైకిల్‌ని ముందుకు నెట్టి వొదిలేశాడు. పరుగందుకున్న సైకిల్‌ని

బేలన్స్ కాయలేక నది నుంచి నీళ్లబిందెతో వొస్తోన్న పాండ్రంకి వరలక్ష్మిని గుద్దేశాను. నీళ్లబిందె బుర్ర మీదుగా కిందపడి, నా బుర్రా, బిందె లొత్తలు పడ్డాయి. భయంతో కాళ్లూచేతులూ వణుకు. గభాల్న, వరలక్ష్మి కాళ్ల కడియాలకు దండం పెట్టేను. వరలక్ష్మి సిగ్గుపడి పోయి, గభాల్న బిందె తీసుకొని పరుగందుకుంది. ఈ దృశ్యాన్నంతటినీ, అంత దూరంనించీ చూస్తోన్న మా దద్ద పరుగెట్టి వొస్తూ- ఒలె... పాండ్రంకోళ్ల పిల్లా- మా సైకిళ్లు వొరసా, వావీ చూసుకునే గుద్దుతాయే- అని కేకేశాడు నవ్వుతూ.

ఆ పిల్ల, ఆ కేకకు ఆగీ వెనక్కి తిరిగి చూస్తూ-

''...గండడా... ఆడు గాబట్టి వొదిలీసినాను. నువ్వయినావు గాదు, వొరస తీసి వొడ్డున బెట్టీసి- సితక బొడిసీదును బుర్రని, బిందెతోటి...'' అని జవాబిచ్చి తుర్రుమని పారిపోయింది.

''...హన్నా, గుంట చిగురెట్టింది! ఎళ్లెళ్లు! దొరకవా, నీనుగాదు, మావోడే నీ చిగురు చిక్కీడా...'' అని హెచ్చరించినాడు. ఆ తర్వాత వరలక్ష్మి యెక్కడ యెదురు పడినా కిసుక్కున నవ్వేది. నాకు సిగ్గేసేది. మా దద్దగానీ చూస్తే చిగురు చిక్కీరా దద్దా అనేవాడు.

ఇంకా, ఆ తోట వొక వీరగాథకు గూడా ప్రసిద్ధి. అప్పట్లో, మా తాతల కాలంలో దేవుకోన మాన్యపు ఇనాందొరలు అక్కడెక్కడో వేటాడితే వొక అడవిపంది గాయపడి, తప్పించుకొని, దేవుకోన నుంచి మా ఊరి వేపు పరుగెత్తుకొచ్చిందట. ఇనాందొరలు వొదిలేసారట గానీ, మైదాన గ్రామాలవారు దాన్ని వెంబడించేరట. అడవిపంది పరుగెత్తి, పరుగెత్తి మా ఊరి తోటలో కూలబడిపోయిందట. మా ఊరి మాదిగలూ, ఊరి ప్రజలూ పందిని పట్టుకున్నారట. పందిని వెంబడించిన గ్రామాలవారికీ, మా ఊరివారికీ గొడవయ్యిందట. పంది మాదంటే, మాది అని పంతాలకు పోయేరట. వీరునిదే రాజ్యమన్న సూత్రంతో కొట్లాటకు దిగేరు. మా మాదిగ వీరయ్య కర్రసాముతో జనాన్ని చెల్లాచెదురు చేసాడట. మా ఊరి పౌరుషాన్ని నిలిపి, పందిని స్వాధీనం చేసుకున్నాడట! ఆవిధంగా ఆ తోట ప్రసిద్ధి కాగా, తర్వాత్తర్వాత తోటలో కోడిపందేలూ, గొర్రెపందేలూ, కుస్తీ పోటీలూ సంగిడీ సవాళ్లతో, ఆ తోట 'పందెపుతోట'గా నామకరణం పొందింది.

తోట గురించిన జ్ఞాపకం చెప్తూ ఆగిపోయేను. మాతోపాటు కూచున్న ప్రయాణీకుడు గూడా ఆసక్తిగా, నావేపు చూడసాగేడు. ఆ తర్వాత కొంతసేపటికి, ఊఁ... ఇంకా ఇంకా యేదో అపురూప జ్ఞాపకం చెప్పమన్నాడు మిత్రుడు.

''స్మశానం...'' చెప్పేను. మిత్రుడు భయంగా చూసేడు. ఆసక్తి కనబర్చిన ప్రయాణీకుడు గూడా, వెనక్కి చేరబడిపోయేడు.

సరిగ్గా యిప్పుడు ఇద్దరం 'స్మశానం' ప్రక్కన, దోవలో వున్నాం. 'అదే స్మశానం,' అని చూపించేను. నదికీ పందెపుతోటకీ మధ్య ఉత్తరపు మూల స్మశానం.

ఇన్నేళ్ల తర్వాత నదీ, పందెపుతోట, స్మశానం- అపురూప జ్ఞాపకాలుగా మిగలటం ఆశ్చర్యం కలిగింది. ఎందుకో- అవి జీవన సందేశ ప్రదేశాలన్పించేయి.

'ఒకసారి అటువేపు వెళ్లొద్దాం, రా,' అని స్మశానం వేపు దారి తీసేను. స్మశానంలో కాలి బూడదయిన బంధువులు, వారి జ్ఞాపకాలు, వారి జీవన ఆరాటాలు, గెలుపు ఓటములు. తాతా, తండ్రి, తల్లి, బంధువులు చేరిన చివరి మజిలీ! ఒకటి రెండు చోట్ల దారికోసం వొదిలేసి, చుట్టూ ముళ్లకంచెలు. ఎత్తుపల్లాల మెట్ట భూమి. బూడిద కుప్పలు, బొమికెలు, పగిలిన కుండలు, తెగిన నల్లపూసల పేర్లు, గాజులు. అనేకానేక విధ్వంస చిహ్నాలు! విధ్వంస సింహాసనం- స్మశానం.

''...దీనికీ, ఆధునిక విద్యుత్ స్మశానవాటికకీ యెంత తేడా? అక్కడేమీ కన్పించదు. పెంకులూ, బొమికలూ, గాజులూ- ఈ చిహ్నాలేవీ గూడా...'' అన్నాడు మిత్రుడు.

''...అదేగదా, మాయ...! ఆధునికత దేన్నీ మిగల్చదు. యేదీ కనబడదు. అంతా బూడిద! చివరికి మన జ్ఞాపకాలు గూడా...''

మిత్రుడేదో ఆలోచిస్తున్నాడు. నాకు మళ్లీ రైల్లో సంభాషణ ఆగిన దగ్గర నుంచీ గుర్తుకొస్తోంది.

''స్మశానం గురించి మరోసారి చెప్పుదువు, పందెపు తోట గురించి చెప్పు,'' అనన్నాడు మిత్రుడు. ఈసారి, సహ ప్రయాణీకుడు ముందుకు వంగి విన సాగేడు...

ఆ పందెపుతోటలో అనేక కోళ్లు, గొర్రెపందేలు జరిగేయి. నెత్తురొలికేది. ఈలలు, కేకలు, రోషావేశాలు...! రెండు సంఘటనలూ, ఇద్దరు వ్యక్తులూ బాగా గుర్తుండిపోయేరు. అందులో వొకరు- గండి పోలి నాయుడు.

గండిపోలినాయుడి- ఎడమ ముంజేతికి కంకణం లాంటి బంగారపు చైన్లు తొడిగిన బంగారు రంగు వాచీ వుండేది. ఆ వాచీ ప్రసిద్ధ కంపెనీకి

చెందినది. ఆ రోజుల్లో తిరుపతి యాత్రకు వెళ్లినపుడు, అట్నించి అటు మద్రాసెళ్లి, ఎంజీయార్నీ, ఎన్టీవోడ్నీ చూసి, పాండీ బజార్లో గీచిగీచి బేరమాడిన వాచీ అది. పాండీబజారు గురించి, అక్కడి యాపారం, మాయా గురించి- యెంత చెప్పేడో, అందరితో! ఆ వాచీకి గల కంపెనీ చెయిన్ పీకించేసి బంగారు చెయిన్ పెట్టించు కోమని, భార్య తన మెడకి ఇరుకయిపోయిన, పట్టెడ తీసి యిచ్చిందట. మా ఊరి కంసాలి దాసుకి ఆ పట్టెడ యిచ్చి, వాచీకి చెయిన్ చేయించేడు. చెవులకి తమ్మిట్లూ, మెడలో పులిగోరు పతకం, చేతివేళ్లకు ఉంగరాలూ- తళతళ మెరుస్తూ కన్పించేవాడు. మా ఊరికి సమీపాన గల ఆదివాసి, గ్రామవాసి గనక, అతని మాట గూడా ఆదివాసి యాసతో, మాకు భిన్నంగా ఉండేది.

మా ఊరిలో జరిగే ఆదివారపు సంతకు అపు డపుడూ వొచ్చేవాడు. సంక్రాంతి తర్వాతి ముక్కనుమ పండుగరోజు నుండి, శివరాత్రి పోయేదాకా మా ఊరి పందెపుతోటకు రోజూ వొచ్చేవాడు. యేరోజో అతను రాకపోతే- ఆరోజు పందెపుతోట నాట్యకారుడు లేని నర్తనశాల అన్పించేది. అతని దగ్గర కేవలం ప్రయాణం కోసమే రెండు జతల ఒంగోలు యెడ్లబళ్లుండేవి. రంగు రంగుల ముఖమల్ గంటలూ, మువ్వలూ చూడ ముచ్చటగా వుండేవి. బండి తోలే మంగయ్య చేతిలో పువ్వుల కొరడా వుండేది. దాన్ని యెవర్నీ ముట్ట నిచ్చేవాడు కాదు.

పోలినాయుడితో అయిదారు కోడిపుంజులు బండి దిగేవి. కోడిపుంజుల కాళ్లకు కట్టే చిన్నపాటి చుర కత్తుల పొదీ, యేవో పసరు మందులూ, వొక చిన్నపాటి సీసాలో వంటసారా వగైరా సరంజామాతో బొబ్బిలి బావాజీ దిగేవాడు. పోలినాయుడు, ఉంగరాల్నీ, వాచీనీ, పులిగోరు పతకాన్నీ, మూతిమీది మీసాన్ని సవరించి, సవరించీ సవాల్ విసిరేవాడు. మా నాయుడోళ్ల పుంజుల్నో, పరిసర గ్రామాల పుంజుల్నో పోటీకి దించే వారు.

పుంజులు బరిలో దిగి, యెగిరి పోరాడుతున్న పుడు, బావాజీ వొడుపుగా తన పుంజుతో పాటు కదుల్తూ, అది ప్రతిపక్షి పుంజు కడుపులోనో, కంఠమ్మీదో కత్తి కాలిని విసరగానే, 'అయిపోయింది, సూస్కోండీ... సఫా...' అని కేకేసి, తన పుంజును అందుకొని, దాని ముక్కులోకి గాలి ఊది, రెక్కల్నీ, కాళ్లనూ సవరించి హుషారుగా పోలినాయుడికి చూపించేవాడు. బావాజీ అన్నట్టే అవతలివారి పుంజు నెత్తురోడేది. అవతలి వాళ్లు ఆ గాయమ్మీద నూనె, కారపుగుండా పూసి, కట్టు గట్టీ బరిలోకి దింపేవాళ్లు. గానీ, అది కూలిపోవటమో, వెనుదిరిగి, వెర్రికూతతో పారిపోవడమో చేసేది. 'పాడవా అయిపోయిందదిగో- పందెం గెలుపు నాదే...' అని మీసం సవరించేవాడు పోలినాయుడు.

మా మైదాన గ్రామాల పుంజులూ పోరాడేవి. గానీ వాటికి బావాజీ ఇచ్చే శిక్షణలాంటి శిక్షణ లేదు. అంచేత, నాటుగా, మోటుగా, భీకరంగా పోరాడేవి. కుత్తుకలు తెగి కూలిపోయేవి. పోలినాయుడి కోడిపుంజులను జయించలేకపోయేవి. ఇప్పటికీ, కొందరు మోతుబరి నాయుడులు- అలమందా, డెంకాడ రాజుల దగ్గర పెద్దొస పుంజులను కొనితెచ్చి, వాళ్ల చాకలీ, మంగలీల దగ్గర పెంపకానికి పెట్టి, పందేనికి దించేవారు. అయినా పాడవా అయిపోయేవి.

పోలినాయుడితో, మా ఊరూ, పొరుగు ఊళ్ల నాయుడోళ్ల కుటుంబాలు బంధుత్వం కలుపుకోవడానికి ఉవ్విళ్లూరుతుండేవి. అతనికి, అప్పటికి యుక్తవయసు కొడుకులు ఇద్దరూ, మరో చిన్న కొడుకూ, వీరి మధ్య ఇద్దరు కూతుళ్లూ ఉండేవారు. యుక్తవయసు కొడుకు లిద్దరూ, తండ్రితో పాటు పందెపుతోటకు వొచ్చేవారు. యువరాజుల్లా చలామణి అయ్యేవారు. అందులో పెద్ద యువరాజు, ఆ రోజుల్లోనే మా ఊరి ముందర వొక రైస్‌మిల్లు పెట్టేడు. ఆ తర్వాత, కొద్దినాళ్లకే, ఆ యువ రాజుతో పాండ్రంకి వరలక్ష్మికి పెళ్లి జరిగింది. యువ రాజు, రైసుమిల్లు ప్రక్కన వొక ఇల్లు కట్టుకొని, కాపురం పెట్టేడు.

".. వొరసయినోళ్లందరూ ఆలూమొగలయిపోరు. యెవులికెవులు రాసుంతారో..." మా రామినాయుడు దద్ద నన్ను వోదార్చబోయేడు. నిజానికి, మా దద్ద అలా అనాల్సిన అవసరం లేదు. వరలక్ష్మి జ్ఞాపకాలేమీ నాలో లేవు. అప్పటికి నేను, ఎస్సెల్సీ అయిపోయి, సివిల్ యింజనీరింగు కోర్సు శ్రీకాకుళంలో చేస్తున్నాను. నదీ, తోటా కాక, కొత్త వ్యక్తులూ, స్థలాలూ, ఆలోచనలూ- పరిచయమవుతున్న కాలమది నాకు.

అప్పటికి, మా గ్రామంలోనా, పరిసర గ్రామా ల్లోనా చేరిన కొత్త పాలనావ్యవస్థలో, ఎన్నికలూ, కొత్త వ్యాపారశ్రేణులూ, తొలుత గ్రామీణుల్లోని సఖ్యతను దెబ్బకొట్టి, తర్వాత వారి మధ్య వైరుధ్యాన్ని పెంచి పోషించేయి. వివాదాలూ, గొడవలూ, కోర్టు కేసులూ- అప్పుల్లో మునగడాలూ, పంటల్ని చెల్లించుకోవటాలూ,

వ్యాపారశ్రేణుల గుప్పిట బందీగావటాలు...! ఆ రోజుల్లోనే, అలా చిదిగిన చిన్నరైతు మా రామినాయుడు దద్ద. ఊరొదిలి విజయవాడ వలసపోతూ భూమీ, పుట్టా కడుపుకి తిండి పెట్టినట్టగ లేదు. భూమీ, పుట్టా అమ్మీ సయినా బాబుని సదివించండని, మా తల్లిదండ్రులకూ, బాగా సదివి, వొంశానికీ, ఊరికీ పేరు ప్రతిష్టలు తేవాలని నాకూ హితవు చెప్పేడు.

మా దద్ద కోరినట్లు చదువులో మునిగిపోయేను. మూడేళ్లు ఊరెళ్లలేదు. నాలుగోయేట, సంక్రాంతి పండుగకు ఊరెళ్లినపుడు, ముక్కనుమరోజు పందెపు తోటలో జరిగిన సంఘటన, మరొక మరపురాని జ్ఞాపకం.

పందెపు తోటలో ఆరోజు, పోలినాయుడి ఎడ్ల బండి ఆగిన కొద్దిసేపట్లో గణగణగణ గంటలు మోగిస్తూ ఒంగోళెడ్ల బండ్లు మరి రెండు ఆగేయి. సుమారు పెంపుడు కుక్కలంత యెత్తున్న కోడిపుంజుల్ని పట్టుకొని నలుగురు మనుషులు వొక బండిలోంచీ, పొత్తి కమీజూ, సాటిన్ సుర్వా, వొంకీ కిర్రుచెప్పులూ, కళ్లకు బంగారం ఫ్రేము, చలువ కళ్లద్దాల్తో వొక పెద్ద మనిషి మరో బండిలోంచీ దిగేరు. పందెపుతోట నివ్వెరబోయింది. ఆయన కొత్తపట్నం సూరపురాజుగారు! పట్నంలో వ్యాపారాలూ, పల్లెల్లో వ్యవసాయాలూ- రెండు కళ్లు ఆయనకు.

సూరపురాజు కోడిపుంజుల కాళ్ల పొడవు ఉండవు ఆ తోటలో దిగిన పందెపు కోళ్లు. అటూయిటుగా పోలినాయుడి పుంజులే సమవుజ్జీలు!

బావాజీ, దించు- అనన్నాడు పోలినాయుడు. బావాజీ, పెద్దొరస పుంజుని, డింకీ పందేనికి దించేడు. డింకీ పందెంలో, పుంజుల కాళ్లకు కత్తులు కట్టరు. ఉత్త కాళ్లతోనే పోరాడాలి. సూరపురాజు పుంజు కాలు దువ్వింది. దుమ్మురేగింది. పుంజులు రెండూ మొగుసుకున్నాయి. ఎగిరి కాళ్లతో తన్నుకున్నాయి. ముక్కుల్తో పొడుచుకున్నాయి. రెక్కల ఈకలు కొన్ని నేలరాలేయి. ముక్కులు ఎరుపెక్కేయి. బావాజీ పుంజుతో పాటూ యెగురుతున్నాడు. పుంజులు కాళ్లు విసిరి తన్నుకొని విడిపోయి, మళ్లీ మొగుసుకున్నప్పుడల్లా తన పుంజుని అందుకొని, దాని ముక్కుల్లోకి గాలి ఊది, సీసాలోని సారా చుక్కల్ని పుంజు గొంతులోనా, కళ్లల్లోనా పోసి, బరిలోకి దించుతున్నాడు. తొలిసారిగా, పోలినాయుడు పుంజు బరిలో కూలబడిపోయింది. మరో పుంజు దించేరు. అదీ ఓడిపోయింది. మరొకటీ... అదీ! పోలినాయుడికి తల కొట్టేసినట్లయింది. ఆరోజు కోడిపుంజులు పోగొట్టుకొని, మౌనంగా పోలినాయుడి బండి పందెపు తోట నుండి వెనుదిరిగింది. సూరపురాజు ఎడ్ల బండ్లు గెలిచిన పుంజుల్తో గణగణ గంట మోతల్తో కదిలాయి.

ఆ తర్వాత, సూరపురాజు పుంజులను ఓడించేందుకు బావాజీని యెక్కడెక్కడికో పంపించి, మంచి మంచి కోడిపుంజుల్ని కొనిపించి, బాగా తర్ఫీదు ఇప్పించేవాడట పోలినాయుడు. అందుకోసం, మడిచెక్కల్ని యేటా ఒకటి రెండు అమ్ముకోవలసి వచ్చేదట. అయినా, సూరపురాజు పుంజుల్ని ఓడించలేకపోయేడట! అవమానంతో రగిలిపోయేవాడట. ఆ రోజుల్లోనే, ఇటు పంటలు సరిగ్గా నడవక నష్టాలొచ్చీ, వరలక్ష్మి ఒంటిమీది వొక్కో బంగారు నగా, వ్యాపార్ల ఇళ్లకు చేరేదట. యువరాజులు రాజ్యాన్ని పంపకం చెయ్యాలన్నారట. ఇంటా, బయటా తెలియని పందేమేదో జరగ్గా, వోడిపోతున్నట్లుండేదట, పోలినాయుడికి. సూరపురాజు మీద కసితో, పగలో రగిలిపోయేవాడట. కానీ సూరపురాజు మాత్రం స్నేహహస్తాన్నే చాచేవాడట. రైస్మిల్లు నష్టాల్లో నడిపేకంటే, దాని స్థానంలో 'టూరింగ్ టాకీస్' పెట్టమని సలహా ఇవ్వడమే కాక, పెట్టుబడి గూడా ఇచ్చి సహకరించేడట! దాంతో, తర్వాత ఆ టూరింగు టాకీసులో 'దసరా బుల్లోడు' సిన్మా బాగా ఆడటంతో వరలక్ష్మి వొంటి మీదకి మళ్లీ బంగారు నగలన్నీ చేరేయిట.

ఆ రోజుల్లో గ్రామాలన్నిటా బాగా మార్పులొచ్చేయి. పట్నంతో అనుసంధానమైనాయి. కొత్త పంటలు, కొత్త మార్కెట్లు, బస్సులు, సిన్మాహాళ్లు, హోటళ్లు, పత్రికలు, కాలేజీ చదువులూ గ్రామాల్ని చుట్టుముట్టాయి. ఆహార పంటలకు దూరమయి, వ్యాపార పంటలకు దగ్గరయినాయి, పొలాలు! రైతులు చిదిగి వ్యాపార్లు యెదగటం, చదువుకున్న వాళ్లకు నౌకరీలు అమరటం, సారా వంటా, కలప స్మగ్లింగూ, రోడ్లూ, బిల్డింగులూ, కాలవలూ, కాంట్రాక్టు పనులూ వంటి కొత్త ఆదాయ మార్గాల్లో కొందరు పయనించటం...

"...పిడకలు మునిగిపోయి, రాళ్లు తేలిపోతన్నాయిరా నాయినా! ఊరు ఇంతక మునుపులాగ లేదు..." అని రామినాయుడు దద్ద, వోసారి ఊరు చూసొచ్చి వాపోయేడు. అప్పటికి నేను గూడా, ఉద్యోగం కోసం పరాయి నేలల్లో బతకటం, పెళ్లీ, బతుకు యాతనలో...! ఆ తర్వాత చాన్నాళ్లు మరి నేను ఊరు వెళ్లలేదు. ఎపుడో, యెన్నాళ్లకో వెళ్లినా, పరాయి నేలకు వెళ్లినట్లే ఉండేది.

నదీ, తోట, స్మశానమే... మారనివిగా కన్పించేవి! గానీ తోట గూడా...?

''...ఏదో, బతికేసాం. గానీ, వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటే విషాదయాత్రలా అన్పిస్తోంది...'' నా, యీ ఆఖరి మాటల్తో మిత్రుడు, సహ ప్రయాణీకుడూ కాసేపు గంభీర మౌనమూర్తులయినారు. ''... చూసేవా? చాలా సేపు మనం స్మశానంలోనే గడిపేసాం! అసంకల్పితంగా, అందరూ స్మశానం దగ్గర- మొత్తం జీవితాన్ని వలపోసుకుంటారు కదా?'' అనడిగేడు మిత్రుడు. స్మశానం నుంచి ఊరివేపు దారితీసేం.

ఊరు పూర్తిగా మారిపోయింది. గొల్ల వీధీ, చాకలి వీధీ, మెరక వీధీ యేదీ లేదు. మా నాయుడోళ్ల వీధి గూడా లేదు. మా దాయాదులు కొందరు వలసపోగా, కొందరు బి.సి.కాలనీలో వుంటున్నారు. మా వీధిలో వొక కాన్వెంటూ, వొక ఇనుము, సిమెంటు దుకాణమూ కన్పిస్తాయి. ఊరిపుడు ఇందిరమ్మ కాలనీ, ఎన్టీఆర్ నగర్, అంబేద్కర్ నగర్- ఇలా యేవో పేర్లతో విడివిడిగా కన్పిస్తోంది. ఊరి ముందరి టూరింగు టాకీసు స్థానంలో మినరల్ వాటర్ బాటిల్స్ కంపెనీ నిల్చింది. ఊరు మండల కేంద్రమైంది.

''ప్రవహించే నదీ, సారవంతమైన పంట భూములూ, శ్రమించే ప్రజలూ ఉండి గూడా మా ఊళ్లకు బతుకులెందుకు లేవో బోధపట్టం లేదు...?''

''జూదంలో యెక్కువమంది ఓడిపోతారు. కొద్దిమందే విజేతలవుతారు...'' బదులిచ్చేడు మిత్రుడు.

''... పందెపుతోటలో, యే కొద్దిమంది మోతుబరులో తప్ప, అందరూ జూదమాడలేదు. అలా, పాడవలేదు...''

''ఛఛా, పందెపుతోట గురించి కాదు. కనబడని పందెం జరుగుతోంది. ఊళ్లూ, బస్తీలు, పట్నాలు, నగరాలు, దేశాలు... పందెపు తోటలో ఉన్నాయనే నా ఉద్దేశం...'' అని బదులిచ్చి, ఇంతకీ ఆ పందెపుతోట చూపించు అనడిగేడు మిత్రుడు. ఇంకెక్కడ మిగిలింది పందెపుతోట? మొదట్లో పంచాయితీ కార్యాలయం కొంత ఆక్రమించగా, ఇటీవల మండల కార్యాలయం మరికొంత భాగాన్ని మింగేసింది. ఇంకొంత భాగంలో పోలీసుఠాణా నిలబడింది. మరొక్కాడ గ్రామీణ బ్యాంకు, రెవెన్యూ కార్యాలయం! కొసగా కొంత మిగిల్తే, ఆసుపత్రి, అంగన్‌వాడి భవంతీ చోటు చేసుకొని, వొక్కో నిర్మాణానికీ వొక్కో వటవృక్షమూ కూలిపోయి, తోట మొత్తం వృక్షాలు ఖాళీ అయినా, పేరు మాత్రమే మిగిలింది! అదే చూపించు పోనీ, అనన్నాడు మిత్రుడు. కార్యాలయాలూ, కార్లూ, మోటార్లూ, కాగితాలూ, ఫైళ్లూ, రూల్సూ, పవర్సూ, పథకాలూ, నిబంధనలూ, యేవేవో కన్పించాయక్కడ. మనుషులకి బదులు! అదే పందెపుతోట- అని చూపేను. తోట ఆ చివర, ఊర్లోకి దారితీసే చోట- అంగన్‌వాడి భవంతి! ఇక్కడే, తొలిసారిగా సైకిల్ నేర్చుకుంటూ, వరలక్ష్మికి డేషిచ్చేనని చూపించేను. బడి ఈడురాని పిల్లలు, బంతి కూర్చున్నారక్కడ. ఒక వయసు మళ్లిన స్త్రీ, వారికి జొన్న ఉప్మా వడ్డిస్తోంది. నలిగిన నూలు చీరా, తైలానికి నోచుకోని కేశాలు, మెడలో పసుపుతాడూ... ఆమె, పిల్లలకోడిలా ఉంది. ఓడిపోయిన వంశపు వారసులకు- యింత ముద్ద తిన్పించే తల్లిలా...

''వరాలు మామ్మా, కసింత ఉప్మా యెయ్యివూ,'' కీచు గొంతుతో, అరిచేడో పిల్లోడు! అప్పుడామెను చూసేను- వరలక్ష్మి.

మనసంతా వికలమైంది. ఆమే- వరలక్ష్మి అని మిత్రుడికి చెప్పలేకపోయేను.

ఆదివారం వార్త, 18 మే 2008